

ANATHEMA

— anarchistisch tijdschrift —

januari 2010 **1**

De duivel die in ons lichaam zit, is maar moeilijk te temmen. Als ware het een kwelgeest, die ons zelden rust gunt en altijd maar nieuwe uitdagingen opzoekt. *Nooit* is hij tevreden, *nooit* heeft hij er genoeg van gehad, *nooit* werpt hij de handdoek in de ring. Sommigen vinden het allemaal een beetje al té fanatiek en de geestesdokters van deze maatschappij zouden er niet voor terugdeinzen om ons de gastvrijheid van het gesticht aan te bieden. Anderen zien er vervreemding in, losgeslagen individuen zonder houvast en zonder zin voor realiteit, opgesloten in een universum van ideologie en zuivere idealen. Nog anderen wijzen ons niet op de uitdagingen die komen, maar waarschuwen voor de gevangenis die staat te popelen.

Dát, lieve kameraden, interesseert ons allemaal geen moer. Net zomin als het ons interesseert om door één of andere valse verdraaiing ons zulke termen in positieve zin toe te eigenen. Want fa-

natisme is niet hetzelfde als passie net zoals er een ongebreideld leven op nahouden niet hetzelfde is als losgeslagen zijn. Verre van ons om welke vervreemding dan ook op te eisen, hoe schoon de bewoordingen waarmee die zich omkleedt ook mogen zijn. Verre van ons om ons te laten meesleuren in een draaikolk waar de kritiek verstomt tot kant-en-klare concepten uit het rek der ideologieën; waar amalgamen thuis zijn en het leven afwezig.

Kortom en wederom even koppig als altijd; even volhardend in het enthousiasme van de revolutie als in de verwerping van kuddementaliteiten en fantasmes over collectiviteiten en dé mensen. Sommige noten zijn hard te kraken en wij hebben geen zin om welk kind dan ook met het badwater weg te smijten.

Daarom zal er in dit tijdschrift dat slechts de ambitie heeft om wat stenen in brak water te smijten, veel gepraat worden

over wat té vaak herhaald is zonder veel diepgang, wat té vaak verworpen werd zonder veel onderbouwing, wat gebukt gaat onder een gebod tot stilte en tempering. In de leegte die het *anathema* dat werd uitgesproken heeft achtergelaten, spreekt niets nog voor zich. Daarom is het een uitdaging, een uitdaging die wij in dit tijdschrift zullen aangaan, om de grond opnieuw om te woelen en om te spitten, om oude ideeën te laten ontkiemen en opnieuw het zonlicht te doen zien en nieuwe ideeën te ontwikkelen die zo wild zullen groeien dat ze door geen enkele ideologie gerespecteerd kunnen worden.

Niet alleen koppig dus, maar ook nog eens arrogant! Weeral een brug te ver! Maar de arrogantie van dit tijdschrift zal niet zitten in de pretentie om het *Grote Gelijk* te bezitten en te verdedigen, maar in de hardnekkigheid om *zelf* ideeën te ontwikkelen en dat niet te laten afhangen van de goedkeuring of appreciatie van wie dan ook. Daarenboven zijn we liefhebbers van de hemeltergende blasfemie en de respectloze provocatie, wat maakt dat we niet zullen aarzelen om in de discussie de messen te trekken en liefdevol zullen plunderen en stelen uit het arsenaal van de revolutionaire kritiek. Degenen die op zoek zijn naar de gezapigheid van een samenkomen dat nooit tot heksensabbat kan worden, naar een gezelligheid die niets op het spel durft te zetten of naar een plek om je tijd wat te verdoen, zullen in dit tijdschrift waarschijnlijk tirades lezen en geen ideeën tegenkomen, maar slechts onderliggende frustraties proberen

achterhalen of onderzoeken of de slag voor hén bedoeld was. Eerlijk gezegd leggen die het dus maar beter onmiddellijk weg. Maar laten we liever eens proberen omschrijven vanwaaruit dit tijdschrift vertrekt, of beter, welke wegen het wil bewandelen en op welke kruispunten slechts barricades die wegen zullen openen.

Niets in deze wereld is statisch, hoewel sommige zaken al eeuwenlang als rode draden doorheen de geschiedenis geweven worden. De vormen die de overheersing aanneemt, de 'penetratiegraad' van de vervreemding in het menselijke leven, de mate waarin en de manieren waarop explosies de stilte van de berusting doorbreken of die net aanvullen en bevestigen, zijn dynamisch en eisen daarom ononderbroken de aandacht op van degenen die haar willen ondermijnen. Het is geen onwaarschijnlijke hypothese om te stellen dat de komende tijd getekend zal worden door alsmear meer conflicten in het hart van de Europese metropolen terwijl de technologische verminking en de invloed van ideologieën en religies met rasse schreden vooruit gaan. Waarschijnlijk geeft, evenmin vroeger als vandaag, *niets* ons garanties, staat er *niets* borg voor een goede afloop, zowel voor onszelf als voor alle anderen. We zouden kunnen terugdeinzen voor deze groeiende conflictualiteit en ons verweesd in een toeschouwerspositie plaatsen met heimwee naar de schone tijd van de 'heldere' klassenstrijd. En daar zouden veel redenen voor te verzinnen zijn. Degenen die altijd alles doorheen de bril van de poli-

tiek bekeken hebben, die een bewuste of onbewuste ambiguïteit onderhouden tegenover de macht omdat ze er zelf op azen, die het zekere nooit hebben willen inruilen voor het onzekere, zullen we waarschijnlijk niet al te vaak meer tegenkomen in het ambivalente gewoel van de sociale conflictualiteit.

Maar voor degenen die wars van alle berekeningen en politieke inschattingen, wars van een houding die troosteloos schommelt tussen een minachting voor de naïeve rebellen en de onmogelijkheid om *zelf*, met eigen ideeën en misvattingen, nog te rebelleren en wars van het gepreek van de revolutionaire kappelletjes, hun revolte geleefd hebben en leven als een weg die ze opgaan, een weg die ze al wandelende ontdekken en verkennen, als *hún* weg, zouden niet mogen terugdeinzen. Het enige waarover we enigszins zeker zouden kunnen zijn, is de vreugde die we kunnen halen uit ons levendige streven naar coherentie tussen wat we denken en wat we zeggen, wat we willen en wat we doen. Het zou dom zijn om de kracht van dit wapen te onderschatten omdat de vuurkracht van de omgeving, met haar lading aan reactionaire ideologieën, haarschijnlijk onstopbare maalstroom die alles met zich meesleurt en haar dosis aan barbarij en bloed inderdaad veruit de grootste is.

Wij koesteren niet de illusie dat we reeds hier en nu als vrije individuen leven, onaangestast door de omgeving, zuiver in hun eigenheid en in die zin stralende eilandjes van revolutionair

bewustzijn in de modderpoel van het sociale gevecht. Verre van. Maar terwijl we weten dat er een sociale revolutie, niet in de zin van één concrete gebeurtenis maar in de zin van een gewelddadig ondermijnen van de bestaande sociale verhoudingen, nodig is om de ketens van de autoriteit en de gehoorzaamheid te breken, weten we evengoed dat we in het hier en nu leven, dat we slechts één leven hebben en dat daarom onze vreugde, het plezier van ons leven zit in de permanente botsing met het bestaande, op alle vlakken en met alle middelen die overeenkomen met onze ideeën.

Daarom volharden we koppig in de overtuiging dat alles vertrekt vanuit het individu. De banden die wij willen aanknopen met kameraden zijn dan ook van individu tot individu en die banden, die wederzijdse kennis en gedeelde perspectieven, noemen wij – en vele anderen voor ons – *affiniteit*. Affiniteit is niet hetzelfde als elkaar ontmoeten, het is niet hetzelfde als samenwonen en zelfs niet per se elkaar sympathiek vinden. Affiniteit zijn simpelweg de onderlinge relaties die we met elkaar opbouwen in een constant evoluerend samenspel tussen waarover we discussiëren en wat we daarmee aanvangen, in een delen van ideeën en perspectieven.

Wij denken dat onszelf 'organiseren' op basis van affiniteit ons de grootste actievrijheid en de diepste discussies geeft. Dat we niet moeten toegeven aan de realistische verlokkingen van organisatievormen en alleanties die in

tegenstrijd zijn met onze eigen ideeën en verlangens en die ons, onder het mom van ons dichterbij te brengen bij 'anderen', ons slechts dichterbij brengen bij een reproductie van de sociale verhoudingen of bij het veelzijdige autoritaire gedachtegoed. Dat we de limieten van de in intentie anti-autoritaire vormen van organisatie zoals bijvoorbeeld assemblees of formele collectieven die enigszins pretenderen boven die zoektocht naar affiniteit uit te steken en waar de autonomie van éénieder al te vaak opgeofferd wordt in naam van de collectiviteit, voortdurend aan de kaak moeten stellen. Dat we de discussies, ook al zijn die zwaar en vermoeiend, niet uit de weg moeten gaan, en niet moeten aarzelen om te scheiden waar de wegen uiteenlopen – al was het maar omdat alleen uit de scheiding een nieuwe ontmoeting kan voortkomen.

Niemand zit te wachten op anarchisten, en al helemaal niet op anarchisten die geen lidmaatschapskaarten, geen risicoloos tijdsverdrijf, geen kant-en-klare oplossingen voor hun materiële en emotionele problemen aan te bieden hebben. Maar het is niet omdat niemand zit te wachten op de verliefden van *iets totaal anders*, dat wij er minder verliefd op zijn. Rondom ons zien we een wereld die allesbehalve statisch is, die alsmáar minder in slaagt om de illusie van de sociale vrede hoog te houden en waar de uitdeinende woede nog amper woorden gebruikt die wij in onze woordenschat kunnen terugvinden, maar die *evenmin* slechts de taal

van de macht napraat. Daar zit de gelegenheid, de nieuwe mogelijkheden voor anarchisten: niet om één of ander ver ideaal te prediken en de Verlossing te verkondigen, maar om, met wie we zijn, met onze rugzak vol ervaringen en instrumenten, onze immer jeukende handen en vooral ons hart vol dromen, onophoudelijk in de bres te staan van ons *eigen* gevecht, van onze strijd tegen alle autoriteit; om elke sociale storm te benutten om medeplichtigen te leren kennen. Zovele gelegenheden om tegenover het realisme van de politiek en het hiernamaals van de religie, met de duivel in ons lichaam uiting te geven aan onze dromen en de stekker uit het stopcontact te trekken.

En wat er dan volgt, wie weet.

ZIT ER EEN REALIST IN DE ZAAL?

Velen hebben er al over geschreven, hebben er woorden op proberen plakken die soms gepast waren en soms een beetje met de wind vervlogen. Het gaat over de veelbesproken diagnose die gemaakt wordt van onze zieke maatschappij, over de verwijten die keer op keer in het gezicht gesmeten worden van de amorfe massa die verzuipt in haar eigen passiviteit en berusting. Over iedereen die aangetast is door het virus van erkan-niks-veranderen. Waarschijnlijk een terechte diagnose, de uitzonderingen daargelaten. Maar hoe zit het dan bij de onverbiddelijke vijanden van deze maatschappij? Is hun gestel minder aangetast door deze pest?

Om alles een beetje meer de allures te geven van onderbouwing, zouden we kunnen gaan graven in de geschiedenis van de filosofie. Al snel stoten we op een problematiek die tot in onze tijd de teksten der wijsgeren doorkruist en die problematiek behelst de verhouding tussen werkelijkheid en mogelijkheid. De enen vonden dat alle mogelijkheden reeds verscholen zaten in de werkelijk bestaande dingen, als kiemen die al dan niet ontkiemen. Anderen spraken over de dialectiek tussen verschillende werkelijkheden, over these en antithese die een nieuwe werkelijkheid voortbrengen. Nog anderen situeerden het rijk van de mogelijkheden volledig buiten de werkelijkheid om, hetzij als goddelijke interventie, hetzij als be-

wuste ingreep van individuen of sociale groepen die vanuit een *elders* de werkelijkheid binnenstormen. Kortom, een groot kluwen, een Gordiaanse knoop die slechts met het geweld van mijn verlangens ontward kan worden.

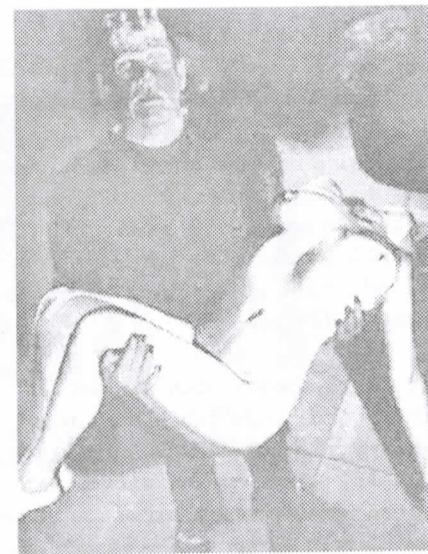
Er stelt zich met andere woorden de problematiek van hoe het komt dat de dingen die we voor werkelijkheid aan nemen, veranderen, evolueren, transformeren en van waar die transformerende kracht dan wel zou komen. Het spreekt voor zich dat dit ook in revolutionaire kringen een veelbesproken thematiek was en is: de zoektocht naar de sleutel tot maatschappelijke verandering. Zou het kunnen dat die hele thematiek op z'n kop komt te staan wanneer we de vraag verleggen naar de *inhoud* van die maatschappelijke verandering?

In marxistische tradities werd het zwaartegewicht altijd verlegd naar de omstandigheden, naar de condities van het maatschappelijk bestel. Naargelang de geloofsgraad, vonden de enen dat de omstandigheden van het kapitalisme uit zichzelf zouden leiden tot de langverwachte omwenteling terwijl de anderen er toch het *bewustzijn* bijsleurden. Laten we de eersten maar laten voor wat ze zijn, het lijkt me dat we ondertussen wel kunnen stellen dat de mogelijkheden tot uitbreiding van de uitbuiting min of meer even eindeloos zijn als het heelal en dat het aanpassingsvermogen

van de mens aan de meest vreselijke omstandigheden al even eindeloos lijkt te zijn. De tweeden daarentegen, stellen dat een maatschappelijke omwenteling het gevolg is van *bewustzijn* over de eigen omstandigheden. Wanneer de uitgebuiten beseffen dat ze uitgebuit worden en bewust zijn over het mechanisme van de uitbuiting, zullen ze in staat zijn om er komaf mee te maken. Met andere woorden, omwenteling komt voort uit de werkelijkheid zelf; ze is in kiemvorm reeds aanwezig in het bestaande.

Aangezien de werkelijkheid, de realiteit, als bron en referentie genomen wordt voor verandering, voor mogelijkheid, zouden we deze logica dus kunnen beladen met de term *realisme*. En daaruit vloeit dan de hele modderstroom aan *reële behoeften, reële analyses, reële krachtsverhoudingen, reële voorstellen* uit voort die menig anarchist teleurgesteld zal achterlaten. Want wat heeft een anarchist aan *realistische* voorstellen in zijn zak zitten? Misschien kunnen we te rade gaan bij de verschillende anarcho-syndicalistische strekkingen voor realistische voorstellen ter verbetering van de omstandigheden op de arbeidsvloer?

Misschien moeten we de hele boel maar op z'n kop zetten. In plaats van de werkelijkheid en de kiemen die er misschien in verscholen zitten als referentie te nemen, kunnen we vertrekken vanuit de mogelijkheden en bijgevolg vanuit het *irrealisme* van onze verlangens. Irrealistisch, omdat ze op geen enkele manier bevredigd kun-

nen worden binnen de huidige werkelijkheid, omdat geen enkele kiem ons tevreden stelt, omdat een greintje van vrijheid en individualiteit ons niet volstaat. Dit betekent evenwel niet dat we wegvluchten van de werkelijkheid die ons omringt en gevangenzet, integendeel, het betekent dat we, gedreven door *onszelf*, de werkelijkheid proberen binnen te stormen met alles wat er totaal onverenigbaar mee is.

Maar wacht eens even, allemaal goed en wel, je hebt het over werkelijkheid en mogelijkheid enzovoort, maar zijn ook *wijzelf* niet product van deze werkelijkheid? Jazeker. Gevangen in haar net van materiële eisen, verminkt door haar woordenschat en genuilkorfd door haar eindeloze markt van placebo's die de schijn hooghouden dat niet alles 'deze werkelijkheid' hoeft te zijn. We zitten midden in de stront en wanneer we er

onszelf proberen uit te heffen, behelpen we ons van instrumenten waar stront aan kleeft. Maar dat verandert niets aan de kwestie omdat we reeds hier en nu al de ervaring hebben van iets anders, de ervaringen kunnen opdoen en de ideeën kunnen ontwikkelen die de modder van zich afwassen. De plaats daarvan is de authentieke plaats van de subversie, namelijk de revolte.

De mogelijkheden zitten dus niet verscholen in de werkelijkheid maar in een *erbauten* die samenvalt met de revolte, met de opstand van het individu. En in een wereld waar de mazen van het net alsmat kleiner zijn geworden of zelfs dichtgemetseld zijn, kan de revolte maar moeilijk een andere vorm aannemen dan een daad van geweld, het is te zeggen, een daad van vernietiging – onnodig om te stellen dat vernietiging zowel materiële als mentaal is, zowel de fysieke structuren van de overheersing betreft als de sociale verhoudingen en moraal die eraan ten gronde liggen.

Nu, er zijn veel mensen die in opstand komen, die revolteren en daarmee inderdaad altijd, voorbij hun eventuele verdere intenties, een veld van mogelijkheden openen voor éénieder, van de meest gedreven reactionair tot de meest veeleisende vernietiger van de oude wereld. De vraag die zich echter stelt, is vanwaaruit de revolte van anarchistenvertrekt. Vertrekt ze vanuit een *realisme*, vanuit een reeks aan *reële* behoeften, dan zal ze onherroepelijk ingehaald worden door de eisen van de werkelijkheid die ze wil bekampen. Vertrekt ze

daarentegen vanuit een *irrealisme*, met andere woorden, vanuit verlangens (die juist verlangens zijn omdat ze niet in de werkelijkheid terug te vinden zijn), dan wachten haar waarschijnlijk vooral nederlagen op strategisch en materieel vlak. Niet voor minder willen vechten dan voor alles betekent verzaken aan elke realistische logica van overwinningen en nederlagen, van boekhoudkundige berekeningen over krachtsverhoudingen en kleine compromissen. En dat dan nog wel in een vol besef van de eindeloosheid van onze verlangens, in het besef dat elke stap die we zetten ons wederom onvoldaan zal achterlaten, nooit tevreden, en ons zal aansporen om een volgende te zetten. Onder die ontevredenheid, van dat nooit-content zijn lijd ik niet, ik *geniet* ervan.

We hebben met andere woorden niets te bieden aan de realisten in de zaal.

VIJANDELIJKHEDEN IN BRUSSEL

We kunnen maar niet genoeg herhalen hoe belangrijk het is om altijd en overal vanuit onszelf te vertrekken, vanuit onze eigen ideeën en verlangens. En hoewel een conflict dat we aangaan of waar we aan deelnemen die ideeën kan uitdiepen en verfijnen, ze kan voorzien van de uitrusting van de ervaringen en teleurstellingen in eerste persoon, lijkt het ons belangrijk geen enkele toegeving te doen aan de politiek. De mentaliteit van de politiek acht het raadzaam om onze ideeën in contact met "anderen" ietwat achter de hand te houden, er niet mee te pronken om de schone harmonie van de gemeenschappelijke strijdbaarheid niet te verstoren en beetje bij beetje, wanneer we de mensen voor ons gewonnen hebben, ze in te lichten over onze werkelijke intenties. Wars van dat soort strategisch geleuter, zetten wij bij elk conflict onszelf op het spel met alles wat we zijn; met onze ideeën en onze vrijheid, met onze verlangens en onze twijfels. We lopen liever het risico om met alles en iedereen te botsen

dan onze individualiteit te begraven in naam van wat dan ook.

Evenwel lijkt het ons belangrijk om alleszins te proberen ook een landkaart op te maken van de omgeving waarin we ons bevinden. Niet omdat we zouden geloven dat de nood aan perspectieven en projectualiteiten als bij toverslag uit een analyse van de sociale werkelijkheid zou voortkomen; evenmin omdat we zouden geloven dat onze ideeën slechts tastbaar worden wanneer er inventarissen van de vijand circuleren, maar omdat alle kennis die we kunnen verwerven en verzamelen over de complexiteit van de overheersing en de sociale verhoudingen die aan de grondslag ervan liggen, ons helpt om beter te leren zwemmen – en dan vooral tegen de stroom in. Daarom zullen we in elk nummer proberen om beetje bij beetje deze landkaart van het Brusselse uit te werken en terreinen te verkennen die nog al te vaak in schaduw gehuld zijn.

HET SOCIALE CLIËNTELISME

Net zoals op vele andere plaatsen, zit de macht in het Brusselse deels verscholen en vermalen in een sociaal weefsel waar maar moeilijk het rigide schema van sociale klassen op kan geplakt worden. En waar de pacificatie van de klassenstrijd vaak de vorm aanneemt van de hele ramtam over democratie en verkiezingen, neemt de pacificatie van dit wispelturige sociale weefsel in de Brusselse wijken de vorm van een sociaal cliëntelisme. Er heerst maar weinig respect voor de formules van de statelijke bureaucratie en allerlei controlerende instanties. De democratische legaliteit wordt niet bewust verworpen, maar simpelweg beschouwd als een obstakel dat kan ontweken worden mits de juiste *contacten*.

Het cliëntelisme in Brussel wordt niet alleen maar onderhouden vanuit de politiek. Het zijn niet louter de politici in de wijken die bijvoorbeeld van de sociale woningen een onderpand maken voor stemmenronseling. Evengoed, of misschien vaak zelfs des te meer, zijn bijvoorbeeld de imam of de protestante prediker centrale figuren in het sociale leven van de wijk. Figuren waar toestemming en instemming aan gevraagd moet worden om bepaalde zaken te bekomen; zonder wiens *zegen* je de dingen maar moeilijk voor elkaar krijgt. Daarnaast staan ook heel die resem aan

min of meer malafide ondernemers, handelaars en winkeliers die altijd de eersten zijn om ten volle te profiteren van bijvoorbeeld illegale werkrachten of nog de hele zwendel aan huiseigenaars wiens kaste verweven zit in de respectievelijke gemeenschappen. Mag het verbazen dat er regelmatig kleine schandaaltjes naar buiten komen zoals bijvoorbeeld een schepen van huisvesting in Sint-Joost die er zelf huisjesmelkerspraktijken op na houdt? In dit al te snelle inventaris mogen we tot slot ook de politie niet vergeten, die zelf voortdurend verweekt is in stilzwijgende akkoorden met trafikanten allerhande en drugshandel.

Wanneer zo'n schandaaltje aan het licht komt, is nochtans niemand verbaasd. Iedereen wist het al en iedereen houdt wijselijk zijn mond. Het sociale cliëntelisme is een archipel waar de *omertà* hoog in het vaandel gedragen wordt, op straffe van verbanning. Een eventuele kritiek op bepaalde figuren komt vaak eerder voort uit een zet op het schaakspel om hun positie in te nemen. De enkele sociale verenigingen en drukkingsgroepen die zich ertegen proberen kanten, bazelen alleen maar over rechten en legaliteit die hen zou doen uitstijgen boven het cliëntelisme.

Hoewel dit cliëntelisme uiteraard haar materiële basis heeft met haar adressen en etalageramen, is het bij

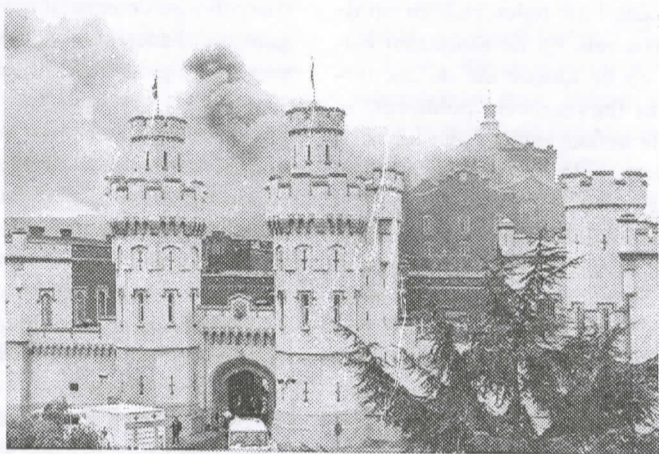
uitstek een vorm van macht die zich maar weinig laat belichamen in fysieke structuren. Elke poging tot revolutionaire kritiek ervan, het is te zeggen, een kritiek die zich keert tegen zowel het cliëntelisme als de legaliteit, kan niet anders dan haar pijlen richten op de figuren zelf, op de *mens*. Een kritiek op de functie die de ene uitoefent (bijvoorbeeld politiker) of op de nefaste invloed die hij heeft (bijvoorbeeld de religieuze prietpraat) raakt slechts deelse aspecten en wordt aldus vaak een slag in de lucht. Langs de ene kant betekent het cliëntelisme bekritisieren in de eerste plaats het aan de kaak stellen van verhoudingen die bemiddeld worden door een maffieuze mentaliteit. Die mentaliteit wordt uiteraard versterkt en verdedigd door de macht waarover de machtsfiguren in kwestie beschikken, maar vindt haar verantwoording en stuwende kracht vooral in de eindeloze instemming die mensen eraan verlenen – juist omdat ze op die manier materieel vaak makkelijker vooruit komen dan via de bureaucratieën en administraties. Degenen die het gelach betalen, zijn de paria's, de verschoppelingen, de sans-papiers, de ongetrouwde moeders, de niet-gelovigen, de alcoliekers en drugsverslaafden. Langs de andere kant vindt dit weefsel aan cliëntelistische verhoudingen uiteraard haar knooppunten in bepaalde figuren. Sommigen zijn gekend, anderen zijn dat minder – zeker voor wie

geen deel uitmaakt of wil uitmaken van *de wijk* of *de gemeenschap*. Deze zenuwpunten van het cliëntelisme raken is een werk van lange adem aangezien het grootste obstakel niet de eventuele legaliteit is. De cliëntelistische patronen zijn daarenboven de eersten om over te gaan tot chantagepraktijken, afpersing, bedreiging en fysiek geweld.

Hun macht moet met corrosief middel behandeld worden. De cliëntelistische maffia kan niet simpelweg 'ontmaskerd' worden als 'vijand die buiten onze wijk staat', aangezien bijna iedereen er reeds banden mee onderhoudt en ze meer aanwezig is dan welke revolutie ook. Maar hoe dan wel? Er is zeker geen blauwdruk voor zulke strijd en noch minder vormen de beproefde methodes een aanknopingspunt. Nochtans zijn er zeker gelegenheden, zoals bijvoorbeeld wanneer de cliëntelistische netwerken als aasgieren springen op sans-papiers die wanhopig op zoek zijn naar een (vals) arbeidscontract om een regularisatie te bekomen. Of wanneer de cliëntelistische maffia zich als één man schaart achter de banier van de kalmte en sociale vrede wanneer het komt tot één van die vele sporadische woede-uitbarstingen in de wijken. Op zulke momenten zou onze kritiek zich moeten verscherpen. Want het is niet *de wijk* die in opstand komt, maar enkelingen, een minderheid binnen de

minderheden, wiens woede misschien, bewust of onbewust, eveneens gevoed wordt door jaren van gevangenschap in de greep van het cliëntelisme. Het is de poging waard om die embryonale breuk-

lijnen te proberen uitdiepen zowel in woord als in daad.

SOCIALE REBELLEN EN DELINQUENTEN

Het lijkt geen twijfel dat Brussel gestaag aan het opklimmen is in de top tien van de Europese steden die af te rekenen hebben met een wijdverspreide delinquentie. In de eerste plaats neemt die natuurlijk de vorm aan van de illegale flank van het cliëntelisme zoals de massale en georganiseerde fraude, de illegale trafiek van en zwendel met koopwaar, maffieuze praktijken zoals afpersing enzovoort. Het behoeft weinig woorden om aan te tonen dat dit aspect van de delinquentie volledig doortrokken is van het

kapitalisme, teert op het marktmechanisme en hoegenaamd *niets* van zien heeft met één of andere ondergrond van sociale rebellie maar simpelweg platte commercie is.

Maar daarnaast bestaat ook het spectrum van een andere delinquentie, namelijk, om het makkelijk te stellen, het spectrum der dieven en overvallers. Uiteraard zijn er banden tussen beide vormen, lopen ze in elkaar over wanneer het bijvoorbeeld gaat over valsmunterij of oplichting en doen ze, de moedige uitzonderingen daargelaten, voortdurend beroep op elkaar, maar zowel de

ondergrond als de vorm die ze aanneemt is verschillend. Het is belangrijk om te begrijpen hoe de voorbije jaren in Brussel dit fenomeen van delinquentie zich *sociaal verspreid* heeft. Overvallen op supermarkten, banken, wisselkantoren en juweliers zijn niet langer het privilège van het banditisme, maar lijken alsmear meer binnen het (mentale en fysieke) bereik van elkeen te komen. Deze verspreiding is bezig beetje bij beetje de genadeslag te geven aan de *oude mentaliteit* van de aristocratie onder delinquenten, die te kenmerken viel door een zekere ethiek die haar vaak dicht brachten bij revolutionairen met wie een gemeenschappelijke afkeer van deze maatschappij gedeeld werd. Die mentaliteit ligt op sterven na dood en velen beklagen dat.

Nochtans had het ook vroeger geen zin om dit sociale banditisme op te hemelen. Net zoals de maatschappij was het doortrokken van autoritaire verhoudingen en hoewel we er misschien een gemeenschappelijke afkeer in konden terugvinden, ging dat zeker niet op voor een eventuele gemeenschappelijke voorkeur. Er was misschien een gedeeld *tegen* en vooral een appreciatie/fascinatie voor de vorm, maar slechts in kleine mate een gedeeld *voor*. Vaak verbergt de apologie van de daden en individualiteiten van anderen de zwakte van de eigen daden en individua-

liteit, in dit geval van degenen die ijveren voor een sociale revolutie. De jungle die aan het woekeren geslagen is, is op zich slecht noch goed. En alvorens af te komen met alle pleidooien over ethiek in het *edele* beroep der onteigenaars, past het misschien wel om gewoon eens uit te leggen waarom een jungle ons meer mogelijkheden biedt dan een versteende stad. Wie heeft er ooit beweerd dat het volk onder de wapenen automatisch ook een anarchistisch volk zou zijn? Nochtans is het voor ons anarchisten, los van alle oordelen en veroordelingen over de intenties van deze alsmear groeiende groep aan delinquenten, beter vertoeven in een klimaat waar ons bevrijdend geweld alleszins als vorm reeds begrepen kan worden; waar de legaliteit en het geweldsmonopolie van de Staat niet langer een heilig huisje zijn. Valt in zulke bedenkingen een apologie van de delinquentie te lezen? Of gaat het eerder over het opmaken van de landkaart waar we ons bevinden?

Tegenover de woekering van een jungle die ons niet vijandelijk noch bevriend is, moeten we niet terugdeinzen. Mochten we uit angst voor een bloederige degeneratie van deze delinquentie (waar we duidelijk nog niet zijn aanbeland, de doden vallen eerder te tellen aan de kant van de delinquenten dan aan de kant van de *onschuldige burgers*) onze ideeën over de noodzaak tot onteigening hier en

nu opbergen voor wanneer het allemaal wat properder wordt, zouden we eens te meer wegvlugten voor de complexiteit van de sociale werkelijkheid en ongetwijfeld elke zoektocht naar een mogelijk perspectief bedelven onder de loodzware tombe van een catechismus. Tegenover de onzuiverheid van de delinquentie moeten we niet het anarchistische detergent bovenhalen, maar eerder onze eigen verlangens, onze eigen keuze. Die verlangens zijn geen morele ketens, maar integendeel een wil tot leven als anarchisten die ons veel diepgaander in conflict brengt met de maatschappij en haar instellingen dan om het even welke praktijk van overvallen.

Wij zijn geen politiciers en passen ons discours niet aan naargelang tegenover wie we staan. Een praktijk van individuele onteigening is en blijft een wapen in de handen van elke onterfde. Des te beter als alsmaar meer onterfden ernaar grijpen, des te beter als de sociale delinquentie bressen slaagt in de berusting en ons meer gelegenheden en aanknopingspunten biedt om zonder wikken en wegen het onze te zeggen. We hoeven niet bang te zijn om besmet te worden door het onzuivere virus van de delinquentie en ziekten op te lopen die mischien welig tieren in de jungle; de enige vraag die zich stelt is hoe coherent we omgaan met onze eigen ideeën en praktijken. In de jungle

heb ik op z'n minst een kans om mijn zaad te planten in vruchtbare grond; in de betonnen stad van de orde moet ik eerst drie meter boren voor ik wat aarde kan vinden.

GEVANGENEN VAN ÉÉN WERELD

"Het is een feit dat de staat niet zo schadelijk zou zijn mochten degenen die dat wilden ertoe in staat zijn haar te negeren en hun levens op hun eigen manier te leven samen met degenen met wie ze goed opschieten. Maar de staat is elke terrein van het sociale leven binnengedrongen. Ze loert over alle activiteiten van onze levens en ze weerhoudt er ons zelfs van om onszelf te verdedigen wanneer we aangevallen worden. Het is noodzakelijk je aan de staat te onderwerpen of haar neer te halen."

Errico Malatesta

Mochten we niet diep ontevreden zijn met deze wereld, zouden we niet schrijven voor dit blad en zou jij dit artikel niet lezen. Het is daarom zinloos om nog meer woorden te verspillen aan een bevestiging van onze afkeer van de Macht en haar uitingen. Wat ons eerder nuttig lijkt, is een poging om te bepalen of een revolutie die niet openlijk en vastberaden tegen de staat en de macht ingaat, mogelijk is.

Deze vraag zou niet raar mogen lijken. In feite zijn er degenen die de strijd tegen de staat zien als niets meer dan een verdere bevestiging van de mate waarin ze in ons is doorgedrongen waardoor ze erin slaagt onze acties te bepalen – ook al zou dat alleen maar in

het negatieve zijn. Met haar hinderlijke aanwezigheid zou de staat ons afleiden van datgene wat onze echte doel zou moeten zijn: ons leven op onze manier leven. Als we denken over het neerhalen van, het belemmeren van en het vechten tegen de staat, hebben we geen tijd om na te denken over wat we zelf willen doen. Eerder dan te proberen onze dromen hier en nu te verwezenlijken, volgen we de staat waar ze ook heengaat. We worden haar schaduw en stellen de verwezenlijking van onze projecten tot in het oneindige uit. In een obsessie om antagonistisch te zijn, om tegen te zijn, zijn we uiteindelijk geen protagonisten meer die voor iets staan. Als we dus onszelf willen zijn, moeten we stoppen met onszelf tegen

de staat te verzetten en beginnen haar niet met vijandigheid, maar met onverschilligheid te beschouwen. Eerder dan onszelf te wijden aan de pogingen haar wereld te vernietigen – de wereld van autoriteit – is het beter om onze eigen wereld op te bouwen, de wereld van vrijheid. We moeten stoppen met nadenken over de vijand, wat hij doet, waar je hem kan vinden, wat je kan doen om hem te raken en ons wijden aan onszelf, aan ons 'dagelijkse leven', aan onze relaties, aan onze ruimtes die moeten uitbreiden en alsmaar beter worden. Anders zullen we nooit iets anders doen dan de zenuwtrekken van de macht volgen.

Vandaag de dag staat de anarhistische beweging bol van dat soort redeneringen. Het is een voortdurende zoektocht naar verantwoordingen die gemaskeerd worden als theoretische analyses om de eigen volstrekte non-actie te verontschuldigen. Er zijn degenen die niets willen doen omdat ze sceptisch zijn, degenen die niets willen opleggen aan niemand, degenen die macht als te sterk voor hen beschouwen en degenen die haar ritme en tijdschema niet willen volgen. En al deze excuses zijn goed. Maar deze anarhisten, hebben die een droom die in staat is hun harten te doen ontvlammen?

Om het terrein van deze miserabele excuses vrij te maken, is het de moeite waard om een aantal dingen in herinnering te brengen. Er zijn geen twee werelden (van ons en van hen) en zelfs als, in het absurde, ze zouden bestaan,

hoe zouden ze dan naast elkaar kunnen bestaan? Er is één wereld, de wereld van autoriteit en geld, van uitbuiting en gehoorzaamheid. In die wereld worden we allemaal verplicht te leven. Het is onmogelijk om te doen alsof we daarbuiten staan. Daarom kunnen we onszelf niet toestaan onverschillig te zijn, daarom slagen we er niet in haar te negeren. Als we ons tegen de Staat verzetten, als we er altijd als de kippen bij zijn om de gelegenheid om haar aan te vallen te grijpen, dan is dat niet omdat we indirect door haar gestuurd worden. Dan is dat niet omdat we onze verlangens op het altaar van de revolutie hebben geofferd, maar omdat onze verlangens niet kunnen verwezenlijkt worden zolang de staat bestaat, zolang enige Macht bestaat. De revolutie leidt onze aandacht niet af van onze dromen, maar is eerder de enige mogelijkheid die de omstandigheden voor hun verwezenlijking toelaat. We willen deze wereld zo snel mogelijk, hier en nu, omverwerpen omdat er hier en nu alleen maar kazernes, rechtbanken, banken, beton, supermarkten, gevangnissen zijn. Hier en nu is er alleen maar uitbuiting, terwijl vrijheid zoals wij die verstaan er niet echt is.

Dit betekent niet dat we opgeven eigen ruimtes te creëren waarin we kunnen experimenteren met de relaties waar wij de voorkeur aan geven. Dit betekent alleen dat deze ruimtes, deze relaties niet de volledige vrijheid omvatten die wij voor onszelf en voor iedereen verlangen. Ze zijn een stap, maar niet de laatste en nog veel minder

de definitieve. Een vrijheid die eindigt op de drempel van ons bezette huis, van onze 'vrije' commune is niet genoeg, het stelt ons niet tevreden. Zo'n vrijheid is illusoir omdat ze alleen maar bevrijdt zolang we thuis blijven en de grenzen die ons opgelegd zijn niet overschrijden. Als we de noodzaak tot aanval tegen de staat (en er is heel wat dat we zouden kunnen zeggen over het concept 'aanval') niet in acht nemen, dan kunnen we per definitie alleen maar doen wat ze ons toelaat te doen naargelang het haar uitkomt. We zouden onszelf voor altijd beperken tot overleven op het kleine 'gelukkige eiland' dat we zelf bouwen. Afstand houden van de staat betekent leven in stand houden, de confrontatie met de staat aangaan betekent leven.

In onverschilligheid tegenover de staat zit onze overgave vervat. Het is alsof we zouden toegeven dat de staat sterker is, onoverwinnelijk is, boven alle tegenstand verheven is. Dan zouden we al evengoed onze wapens kunnen neerleggen en nadenken over het onderhouden van je keukentuintje. Kan je dat revolte noemen? Het lijkt ons eerder een volledig naar binnen gericht houding te zijn die omlijnd is door een soort gebrek aan zelfvertrouwen, die incompatibel is met en niet geïnteresseerd is in wat ons omgeeft. In zo'n houding zit aanvaarding vervat. Neerbuigende aanvaarding als je wil, maar aanvaarding niettemin.

Het is als slagen uitdelen die beperkt zijn tot het afweren van slagen zonder

ooit te proberen de vijand die je haat neer te halen. Maar onze tegenstander geeft ons geen uitstel. We kunnen niet zomaar uit de ring stappen en er wat mee gaan staan lachen. Het is nodig onze tegenstander neer te halen. Afwerpen en onze teleurstelling tonen volstaat niet.

*Anarchistische Insurrectionalistische Groep
'E. Malatesta'*

Gepubliceerd in Canenero, 1994, Italië

NOG EEN KEERTJE

Bevestigen dat wij gevangenen van één wereld zijn, en dat er geen parallelle werelden kunnen bestaan zonder dat ook die op hun beurt doorspekt zijn van autoriteit en moraal – en daar toch niet *fatalistisch* van worden – blijkt maar moeilijk verteerbaar. Beweren dat er geen *buiten* bestaat in deze wereld, in de zin dat we ons nergens naar kunnen *tenugtrekken* omdat we in onze ontsnappingspoging onmiddellijk weer ingehaald worden, stuit op het verwijt de propaganda en de natte droom van de overheersing over totale controle voor waarheid te nemen. En bijgevolg te vervallen in één of ander idealisme dat nog slechts kan hopen op de komst van de grote afrekening, van de revolutie; met andere woorden, verdwaald in dromenland.

Dromenland lijkt me fijn om in te vertoeven en ik koester dan ook mijn dromen. Niet omdat ik het hier en nu minacht, integendeel, maar omdat mijn dromen me de kracht geven om het hier en nu te ondermijnen. Het gaat hier dus niet over een ideaal dat ver boven mij verheven staat en waar niemand, ikzelf inbegrepen, aan kan tippen en dus noodzakelijkerwijze zou leiden tot een al dan niet fanatiek afwachten van de *grootsche omwenteling*.

Mijn dromen spreken over een onblusbare ontevredenheid, over een nooit-content zijn en altijd maar meer en beter willen. Dat betekent niet dat ik de

kleine stapjes minacht, maar dat ik bij elke stap die ik zet, mijn voet telkens weer vooruit wil zetten. En zo wandel ik mijn weg, nooit tevreden en altijd meer verlangend. De dromen die ik koester, vallen samen met de passie om te blijven stappen zetten en zo stormen mijn dromen elke seconde van mijn leven binnen.

Terwijl ik de ene dag leer hoe ik zelf een abortus zou kunnen verrichten, kom ik de volgende dag op straat een bende moralisten tegen. Nog maar net heb ik de tomaten uit mijn eigen groententuin gesmaakt of ik word al overvallen door de vergiftigde producten die in de supermarkt liggen. Ik kan dus gewoonweg niet tevreden zijn met een beetje leren hier en een beetje kennis daar, ik wil méér.

Er is niets denkbaar dat mij niet zou interesseren. Ik leef mijn leven als een eindeloze ontdekkingstocht, als een reis langs exotische smaken en verleidelijke geuren – en in deze wereld wordt elke greep die ik ernaar waag een armworsteling, een gevecht waar obstakels moeten vernietigd worden en waar mijn grijpgrage handen zich keer op keer verwonden aan de doornen van de werkelijkheid. Daarom valt mijn leven samen met revolte, kan ik geen opdelingen verdragen die mij domeinen proberen voor te stellen als waren ze toegankelijk zonder opstand – dat pre-dikt de supermarkt mij elke dag.

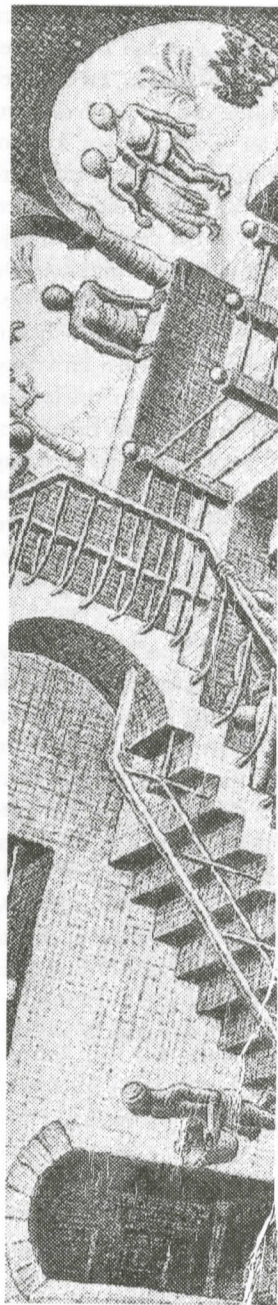
Het excessieve van mijn verlangens, de niet veel- maar *alleseisendheid* van mijn revolte, verdragen daarom slecht wanneer één of ander deelaspect wordt voorgesteld als hét ding; wat niets afdoet aan het belang dat ik hecht aan *elk* aspect van mijn leven. Ik verdraag gewoon niet de opdeling ervan en nog veel minder dat het eerste dat (als bij toeval) bij zulke opdelingen opzij geschoven wordt, de urgente nood tot vernietiging is. Geen enkele tactische of strategische redenering zal mij er van kunnen overtuigen dat weigeren om naar school te gaan niet tegelijkertijd, op hetzelfde moment en met dezelfde intensiteit ook vraagt om de fysieke vernietiging van de school. Geen van beide aspecten afzonderlijk stelt mij tevreden en daarenboven vrees ik ook dat we niet in een wereld leven waar een veralgemening van de desertie op zich de boel in elkaar zou kunnen doen stuiken of noodzakelijkerwijze zou uitmonden op een laatste, finale en gezamenlijke aanval. Het is niet zo dat wanneer de slaven ophouden te gehoorzamen dat de meesters met de noorderzon verdwijnen.

Hetzelfde kan bijvoorbeeld ook opgaan voor wat de arbeid betreft. Wie kan betwisten dat het interessant en vooral plezierig kan zijn om technieken onder de knie te krijgen die je in staat stellen om te nemen wat je wil zonder te moeten betalen in termen van arbeid, energie en afstomping? Maar ook in een praktijk van diefstal kan de arbeid binnensluipen, ingehaald door de werkelijkheid van deze wereld die *alles* tot

koopwaar gemaakt heeft. Zelfs wanneer ik alle technieken van een meesterdief onder de knie zou krijgen, en hoeveel vreugde ik er ook niet zou uithalen om de kluizen der machtigen te kraken, blijven de fabrieken nog hun mensen-vlees verteren, hun vergif uitbraken en mijn drank en voedsel vergifigen; blijven ze mensen aan mij onttrekken. De individuele onteigening (of toe-eigening, hoe je het ook noemen wil) kan mij dus niet tevreden stellen en vraagt eveneens, wanneer ik de infrastructuur van een supermarkt in kaart breng, om alleszins een poging tot vernietiging van deze koopwarentempel. Het ene gaat hand in hand met het andere en duidt op een zekere *volheid* van mijn revolte, op *excessief* veel willen.

Hoe miserabel zou het zijn om het beruchte aanpassingsvermogen van de mens ook op de subversie toe te passen? De vernietiging van werk inruilen voor wat frauderen hier en wat stelen daar. De verlangens om te genieten van bergen en wouden, van vlaktes en zeeën inruilen voor een armzalig boerderijtje in de buurt van een kerncentrale. De afkeer van de industriële productie te reduceren tot vlucht. De wil om vrij te leven op te sluiten in een kraakpand. Nee, ik wil méér, véél meer. Ik wil alles en nog veel meer.

We komen er wel.

ONZE

Alleen – op het lange geduchte pad van het anarchist worden – zullen we sneller en zekerder vooruit geraken. Los van elke band, vrij van onzuivere en hybride contacten, in de vermetelheid van de op handen zijnde strijden.

Zeker! De perfide laster van de verwarden die naar de trog trekken kan ons niet bezwaren; zij zullen zeker de oude leugnachtige insinuatie herhalen: "jullie spelen in de kaart van de bourgeoisie en de reactie." Ze zullen nogmaals een bewijs leveren van hun laag intellectueel niveau en hun doortrapte geest.

Het idiote bijgeloof "in de kaart van de vijand te spelen" wordt wijselijk gecultiveerd door de landsknechten van de orde, en wil ieder ervan weerhouden om het vuur te openen.

Luigi Galleani

Wij denken niet dat het mogelijk is dat een individu of een groep een tactisch programma formuleren kan zoals hier het geval is..., dat een groep van kameraden een tactisch programma formuleert waarvoor ze gebruik makende van hun invloed, de aansluiting van alle kameraden vragen. We denken niet dat dat mogelijk is, eerst en vooral omdat we niet kunnen bevatten dat anarchisten zich *vaste dogma's* opleggen, punten die systematisch gevolgd moeten worden in de strijd voor het ideaal. En in de tweede plaats omdat, ook wanneer meerdere kameraden of groepen een zekere uniformiteit vertonen over de algemene lijnen van de te volgen tactiek, deze tactiek zich zal uiten in honderd verschillende toepassingsvormen, met duizend bijzondere verschillen; de reden waardoor er of altijd maar nieuwe splitsingen en dissidenties komen, of een zelfs aanzienlijke minderheid *anarchistisch* moet afzien van haar initiatieven ter ere van het domme recht van de meerderheid.

Wij willen dus geen tactische programma's en bijgevolg willen we geen *organisatie*. Eens het doel, de be-

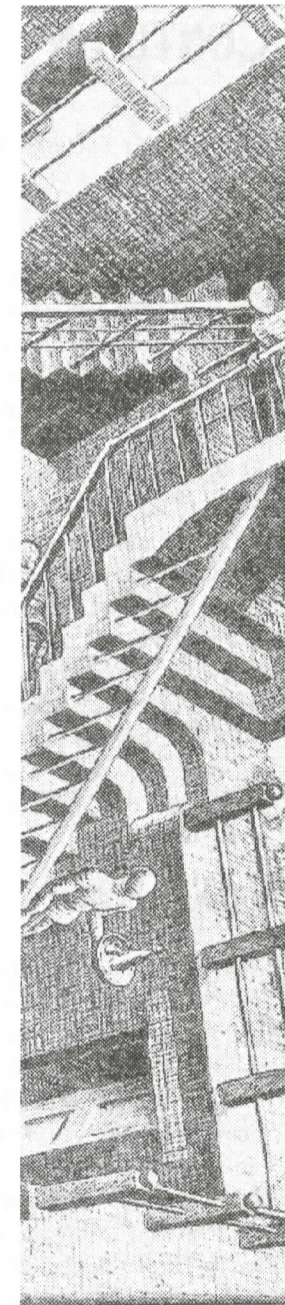
stemming waarnaar we gespannen staan vastligt, laten we iedere anarchist vrij in de keuze voor de middelen die zijn overwegingen, zijn ontwikkeling, zijn karakter, zijn geest van strijdbaarheid hem suggereren als de beste. Wij stellen geen *vaste programma's* op en vormen geen *kleine of grote partijen*. Wij groeperen ons spontaan, en niet met permanente criteria, maar naargelang de tijdelijke affiniteiten, met een gegeven doel. En onophoudelijk transformeren we deze groepen naargelang het doel waarvoor we ons geassocieerd hadden ophoudt te bestaan, andere doelen en andere noden opkomen, zich in ons ontwikkelen en ons aanzetten om te zoeken naar nieuwe medewerkers, naar mensen die hetzelfde denken in die bepaalde omstandigheid.

De organisatoren zullen zeggen: ook wij doen dat zo, wij zijn het eens met dit programma, laten we ons dus verenigen om het te verwezenlijken. Niet waar. Jullie programma wil het hebben over de *hele* anarchistische tactiek, over *alle* domeinen, en jullie verbinden jezelf ertoe om het te aanvaarden en uit te voeren, niet op de manier die jullie bevalt, maar zoals de meerderheid het wil. Wij daarentegen laten de anarchist vrij om te strijden voor zijn ideaal zoals dat het beste acht. Wij zijn er rotsvast van overtuigd dat alleen de anarchistische ontwikkeling de individualiteit en het vrije initiatief van individuen zo veel als mogelijk integer houdt; wij zijn er rotsvast van overtuigd dat elk individu op zichzelf een programma van ideeën en actie is, verschillend van de andere, en dat het niet volstaat om de autonomie ervan theoretisch te prediken om het in de praktijk dan aan te passen met permanente banden en inlijvingen van partijen en af te zien van misschien wel het beste deel van zijn ik ter ere van de meerderheid (die merendeels geen ander gelijk heeft... dan het gelijk van de meerderheid).

Giuseppe Ciancabilla

In *Anarchismo*, nummer 1, 1 oktober 1922, Pisa (Italië)

TACTIEK

CONTR'UN

"Ik zie er het nut niet van in meerdere meesters te dienen. Laat er slechts één meester zijn."

Met deze verzen van Homerus opent één van de meest beroemde klassiekers van het anti-autoritaire gedachtegoed, het *Vertoog over de vrijwillige slavernij* van de La Boétie. Het is een pioniersstudie over de oorzaken die het menselijke wezen ertoe brengen om af te zien van zijn eigen vrijheid om zich te onderwerpen aan beslissingen die door iemand anders genomen worden. Minder bekend is de originele titel van dit werk: *Contr'Un*. De datum van dit schrijfsel, in het middel van de vijftiende eeuw, heeft aan velen toegelaten om het historische domein van deze analyse en haar betekenis af te grenzen om er zo de ontplofbare lading uit te halen.

Voor de professionelen van de cultuur, of met andere woorden, de specialisten van het gescheiden weten, net zoals voor de militanten van de politiek, of met andere woorden, de specialisten van het gescheiden doen, is de *Contr'Un* slechts een bewonderenswaardige kritiek van de monarchie en een krachtig pleidooi voor democratie. De Ene tegen wie gevochten wordt is de Koning; de Velen kunnen slechts zijn onderdanen zijn, het Volk. Dit komt neer op zeggen dat de juiste

plaats voor de la Boétie de stoffige rekken van de bibliotheken of de mischien wat meer properere rekken van enkele schoolkaders is. Alsof de vraag die hij stelt – *waarom gehoorzamen aan de macht?* – niet de hele geschiedenis tot aan onze dagen doorkruist.

Aan zulke wegneming hebben degenen die niet dromen van het veroveren van Winterpaleizen en de vrijheid in hun hart dragen zich uiteraard niet gewijd. De libertaire antropoloog Pierre Clastres bijvoorbeeld, die aan de la Boétie een essay gewijd heeft, zag in het concept van de Staat die Ene die beweert het leven van de Velen te bevelen, leiden en reguleren. Een Staat die in haar essentie – wat het politieke systeem, het economische model of het bereikte technologische niveau ook moge zijn – synoniem is voor uitbuiting en slachting. Wanneer hij de Ene die zijn eigen wil oplegt aan mensen die aanvaarden om zich te onderwerpen definiëert als tiran, doet de la Boétie niets anders dan in te gaan tegen de reductie van het diverse Veelvoudige, tegen haar oplossing in het seriële uniforme dat identiek aan zichzelf is.

Nu ziet de kwestie die zich stelt er als volgt uit: heeft het zin om dit proces van vorming van de Ene, met de consequente uitroeiing van het verschil, te

beperken tot het louter institutionele terrein? Wanneer Clastres zegt dat "de staat zich wil als een ostentatief verklaart tot centrum van de samenleving; in een sinds altijd herhaalde antropomorfe voorstelling als hersenen die de verschillende delen van het sociale lichaam controleren: het "alles" waar de delen zich recapituleren; plaats van de uiteindelijke beslissingen waar allen zich naar moeten schikken," dan is het zeker niet moeilijk om akkoord te gaan dat "je altijd tegenover een wil tot progressieve reductie en uiteindelijke uitvaging van het veelvoudige staat, die de diversiteit van de verschillen transformeert tot identiteit (...), praktijk van de smaak voor het identieke: de cultus van de Eenheid." Maar als we dezelfde redenering niet alleen op de "staat", maar ook op de "partij" zouden toepassen? Waarschijnlijk zouden alleen de meest verbeterde stalinisten daar iets op tegen hebben. En als we de redenering doordrijven en die vervolgens toepassen op de "assemblee"? Dan zouden we opbotsen tegen alle schilden die omhoog gaan: er is een aanzienlijke moeilijkheid om de troostende idee te verlaten dat de Ene altijd en vooral gehuld gaat in een bebloed uniform. Hoe de wijd opengesmeten perspectieven te lijf gaan met een kritiek wiens vortex het fundament zelf van de sociale banden in vraag stelt, evenals de bestemming van het zogenaamde "beschaafde samenleven"?

Nochtans, als je het van dichterbij bekijkt, wordt ook in de assemblee een

reductie van het verschil tot een enkelvoudige identiteit bewerkstelligt, onafhankelijk van het beslissingsformalisme. Als dit niet zo ervaren wordt, dan is dat omdat de kwantitatieve consistentie van werkelijkheid onmiddellijker is dan de kwalitatieve. De Staat met haar uitvoerende macht, en voor het merendeel van de tijd ook de Partij met haar centraal comité kunnen makkelijk onderscheiden en herkend worden als enkelvoudige delen die bewerken het geheel te vertegenwoordigen. Viceversa wordt de Assemblee, die de gemeenschappelijke ruimte is (of zou moeten zijn) die openstaat voor iedereen, beschouwd als de vorm bij uitstek van de directe en horizontale ontmoeting, garantie voor de vrijheid van elkeen.

Maar is dat werkelijk zo, of gaat het over één van de vele fijne kneepjes van de rede?

Laten we beginnen met te stellen dat het verschil – het Veelvoudige – niet zozeer een kwantiteit, dan wel een kwaliteit uitdrukt. Een groot aantal mensen die op dezelfde manier denken, die zich herkennen in dezelfde waarden, die eenzelfde visie op het leven delen, die dezelfde slogan in de mond nemen, staan veel dichterbij het uitdrukken van de Ene dan het Veelvoudige. Het feit dat ze elkaar pe-

riodisch kunnen opzoeken om hun homogeniteit te bevestigen, hoogstens met nu en dan acte te nemen van het bestaan van een minimale dissonantie, verandert daar niets aan. Maar het numerieke gegeven is wat het meest in het oog springt en voedt een misvatting die soms intentioneel is. De Multitude die onophoudelijk aangehaald wordt door bepaalde adviseurs bij gebrek aan Prinsen is daar een perfect voorbeeld van. Wat voor zin heeft het om het Volk als collectieve weerspiegeling van de statelijke institutie op de korrel te nemen als je het vervolgens vervangt door een collectieve nagalm van de linkse intelligentsia? Waaruit bestaat het respect voor de diversiteit, als vervolgens degene die zich niet aanpast aan de collectiviteit in bepaalde zin afgetekend wordt als een "agent-provocateur"?

In werkelijkheid vindt de Veelvoudigheid haar grootste uitdrukking in wat haar schijnbaar tegensprekt: de uniciteit van het individu. Verankerd als we zijn aan valse dichotomieën, wie zou het ooit in zijn hoofd halen om Stirner te beschouwen als de filosoof van de Veelvoudigheid?

Toch is het net de enkelvoudigheid van het menselijke wezen, in zijn onherhaalbaarheid, die de Veelvou-

digheid opbouwt en garandeert. Hoe verschillender de menselijke wezens onder elkaar zijn, hoe meer ze de collectieve identiteiten weigeren die aangeboden worden door de sociale en politieke conventies (die "van vele triestigen en ellendigen een vrolijk en gelukkig volk maken", om het met Leopardi te zeggen) om op zoek te gaan naar zichzelf en om zichzelf te scheppen, en dus nieuwe verlangens, nieuwe gevoeligheden, nieuwe ideeën, nieuwe werelden scheppen. Een reden waarom het nodig is om de individuele verschillen te stimuleren en te verdedigen in plaats van ze te vervlakken in een gemeenschappelijk akkoord. De regering die uitnodigt tot een samenhangend land, het centraal comité dat uitnodigt tot een verenigde partij, de assemblee die uitnodigt tot een compacte beweging, proberen om een uniformiteit (qua methodes en perspectieven) te doen aanvaarden die in werkelijkheid niet bestaat. Ze wijzen op superieure belangen en ondertussen lijven ze in. Ze verdragen kritieken maar slecht en staan altijd klaar om maatregelen te nemen tegen degenen die zich niet aanpassen (de regering doorheen de inspecties, de partij doorheen de uitsluiting, de assemblee doorheen het ostracisme). Dit toont goed hun politieke intentie aan, die meer verbonden is met de kunst om te regeren dan met de kunst om te leven. Dit aspect wordt beschouwd als inherent aan elke regering, aanwezig in de partij maar slechts als mogelijk in de

assemblee. Begrijpelijke welwillendheid, maar in feite allesbehalve verdiend als je je wat dieper buigt over wat zou kunnen omschreven worden als de assembleaire mythe.

Wat fascinerend werkt en de assemblee onderscheidt van andere beslissende organen is dat ze niet beveelt van bovenaf, maar *overtuigt van onderop*. De orde is iets opgelegd, onvermijdelijk onaangenaam. Niets van zien met de keuze die vrijelijk gemaakt wordt na een discussie. De historische oorsprong van de assemblee gaat terug tot in het oude Griekenland en is onscheidbaar van de geboorte van de democratie. Daar bestond er een sociale ruimte waarin alle individuen een "symmetrische" positie innamen, "het centrum van een openbare en gemeenschappelijke ruimte. Allen die erin binnendrongen, definieerden zichzelf daardoor als gelijken... met hun aanwezigheid in deze politieke ruimte, stonden ze in volstrekt wederzijdse verhoudingen tot elkaar" (J.P. Vernant). De Griekse democratie was bijgevolg dus het regime van de overtuiging, waar de voornaamste rol werd gespeeld door haar meest permanente en fundamentele element: het woord. De suprematie van het woord maakte dat "aan de orator die met het woord de vurige en verwende massa kon grijpen en meeslepen, en, altijd zo verliefd op de kunst, aan hij die zelfs in de meest tumultueuze debatten een spektakel van eloquentie wou vinden als ware het een gevecht, wel, aan deze

handige spreker kwam de regering van de Staat en het bevel van Griekenland toe" (C. Benoît).

De institutie van het woord als middel om te overtuigen, van het woord als fundament van actie en modaliteit van beslissingen, van het woord als sociale band, valt samen met de scheiding tussen de wereld van de levenden en de wereld van de doden. Van het orakel dat de wijsheid van de goden uitdrukte – en daarom duister en enigmatisch – werd het woord de woordvoerder van de wil van de mensen, alsmaar duidelijker en overtuigender. Van de wijsheid werd overgegaan naar de filosofie, van de dialectiek naar de retoriek. In zijn essay over het ontstaan van de filosofie toont Giorgio Colli aan hoe de Griekse dialectiek onmiddellijk "veranderde" vanaf het moment dat die binnentrad in de "publieke ruimte". Dit omdat "de luisteraars niet gekozen zijn, elkaar niet kennen, en het woord wordt gericht aan leken die niet discussiëren, maar alleen luisteren." De oude dialectiek limiteerde misschien het aantal deelnemers, maar garandeerde op z'n minst wel de wederzijdsheid. Totaal het tegenovergestelde van de retoriek, "de vulgarisering van de primitieve dialectieke taal", die hoewel ze onafhankelijk van de dialectiek ontstaan is, zich ontwikkelt heeft door zich erop te enten. Colli schrijft dat "de retoriek ook een voorname mondeling element is waar het evenwel geen collectiviteit meer is die discussieert, maar slechts één die

naar voren treedt om te spreken terwijl de anderen luisteren... terwijl in de discussie de ondervrager vecht om de antwoorder te onderwerpen, om die te belemmeren met de valstrikken van zijn argumentaties. In het retorische vertoog vecht de orator om de massa der luisteraars te onderwerpen. In de dialectiek werd er gevochten om de wijsheid; in de retoriek wordt er gevochten voor een wijsheid die omgevormd wordt tot macht." Dit betekent dat het denken, wanneer het het abstracte verlaat, "met de retoriek binnentreedt in de individuele, lichamelijke sfeer van de menselijke passies, van de politieke belangen."

Het begin van de democratie in Griekenland komt er in een historische periode (vanaf de 7de eeuw) die rijk is aan sociale transformaties waaronder het ontstaan van de *polis*, de geschreven wet, de invoering van de geslagen munt, de stichting van kolonies. Al deze nieuwigheden vergezellen de komst van de commerciële maatschappij waar de controle over de eigen passies, de voorzichtigheid, het gebruik van de rede en het gebruik van geweld onderworpen aan gedragsnormen de bovenhand halen op de open uitdrukking van de eigen verlangens, op de gewelddadige emotie, op het conflict die de oude krijgsmatschappij kenmerkten.

De figuur van de filosoof ontstaat op hetzelfde moment als de figuur van de handelaar. Beiden baseren hun bedre-

venheid op het gebruik van het woord, op haar aantrekkings- en bewijskracht. Beiden moeten er in slagen om *het publiek* dat luistert te overtuigen. Het is zeker geen toeval dat de plaats waar ze actief zijn dezelfde is, de *agora*, dat tegelijkertijd *plaats* en *markt* wil zeggen. Het centrum van de polis was gereserveerd voor het gebabbel van degenen die *hun eigen koopwaar wilden verpatsen*, die argumenteerde om te overtuigen. Het bewijzen is gewelddadig overtuigen met de taal, het is overreding van degene die zichzelf kan overtuigen van de waarheid van een argument. Bewijzen betekent overtuigen dat het gedrag dat men wil bekomen voordelig is voor de tegenpartij. Net zoals de handelaar moet de filosoof bedriegen, bedriegen met de overreding.

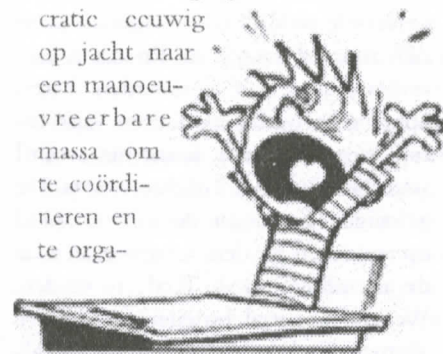
De zo opgehemelde symmetrie onder de deelnemers aan een assemblee, hun wederkerigheid, is een leugen. Een list om ze beter te overtuigen om te verwerven wat hun aangeboden wordt, om goed te keuren wat slechts door iemand beweerd wordt. Pericles, wiens beroemde toespraak tot de Atheners erin slaagt om zelfs enkele hedendaagse bewonderaars van de directe democratie te doen huilen van commotie, verzekerde dat zelfs degenen die behoorden tot de minder bedeelde categorieën een "functie konden uitoefenen die nuttig is voor de Staat", aangezien in Athene "de absolute gelijkheid van rechten" heerst "in wederzijdse waarden die gebaseerd zijn op het aanzien dat ie-

der rondom zich weet te verwerven, waardoor hij, wanneer hij uitblinkt op een bepaald gebied, een publieke taak kan uitoefenen krachtens zijn werkelijke vermogens, eerder dan op basis van behoren tot deze of gene politieke factie". Blijft het feit dat naast de uitsluiting van de slaven en de vrouwen uit het openbare leven in Athene, er te twifelen valt of een arme burger in de Griekse polis dezelfde "werkelijke vermogens" had als de aristocraat Pericles. In de democratie is iedereen gelijk, zeker, maar er is altijd iemand die gelijk is dan de anderen.

Op assemblees wordt er in feite niet *allemaal tezamen* gediscussieerd, er wordt geluisterd naar de interventies van degenen die handiger zijn in het uiteenzetten van hun eigen redenen om die te laten doorgaan voor de collectieve Reden. Degene die beter spreekt of die het meest overtuigend is, controleert de assemblee (meestal is dat ook degene die de assemblee organiseert). Iedereen die naar assemblees gegaan is, weet maar al te goed hoe die verlopen. Wanneer de compositie meer homogeen is, assisteert je aan een woord en wederwoord van twee/drie stemmen die gewillig kanaliseren naar de beslissing die vaak al elders genomen werd. De toeschouwers nemen in stilte mentaal punten op over wat ze zouden zeggen in het geval dat iemand hen zou vragen wat *hun* ideeën zijn. Wie twijfels en perplexiteiten heeft, kan die maar beter niet uiten, uit angst om weerlegd te worden met

een briljant antwoord. Wanneer de assemblees breder zijn, dan wordt het een gevecht tussen de tegengestelde facties om de hegemonie te veroveren. Versterkt door de respectievelijke steungroepen vechten de handigste sprekers het uit. Hier kunnen de aantallen verschillen omdat het in feite niet gezegd is dat het meest handige woord ook het laatste is. Er moet gerekend worden met de persoonlijke ambities en de affectieve relaties, met de hele verstrengeling van sympathieën, antipathieën, vooroordelen, strategische berekeningen, rancunes, ijdelheden en ga zo maar door.

Als een assemblee werkelijk een ontmoetingsplaats tussen gelijken wil zijn, dan zouden de individuen die eraan deelnemen dezelfde kennis en dezelfde uitdrukkingsvermogens moeten hebben. Anders is het slechts een mystificatie, een instrument om een beslissing voor gemeenschappelijk te laten doorgaan terwijl die dat in werkelijkheid niet is. Daarom is de assemblee dé plek bij uitstek van het politieke deel van de beweging, die microbureaucratie eeuwig op jacht naar een manoeuvreerbare massa om te coördineren en te orga-

niseren. Een theater waar het spektakel van de dialoog en de discussie gereciteerd wordt, een dwaze leugen die tegen-gestelde ideeën omvormt tot uiteenlopende meningen om

het spel van de overeenstemming toe te laten. Wat doet het ertoe, zou je kunnen zeggen, dat de herders en schapen een rituele afspraak hebben om aspiraties en berusting uit te wisselen, uiteindelijk is het toch maar hun *affaire*. Wie de stank van de kudde niet verdraagt, moet er zich maar gewoon ver van weghouden. Inderdaad. Maar er blijven nog twee knopen over die nog niet ontward zijn.

De eerste is dat de assemblee jammer genoeg niet het privé-karakter heeft van een sadomasochistische club waarvan de leden maar al te goed weten dat hun passie een intieme zaak betreft. Nee, de assemblee beweert om een universele rede te uiten waaraan allen zich moeten aanpassen. En dat is onverdraaglijk. Zoals al meerdere keren opgemerkt werd (en al even vaak terug vergeten werd), komt het woord assemblee van het Griekse *ecclesia*. De gelovigen gaan naar de mis om God op te zoeken, de democraten gaan naar de assemblee om de Rede te vinden. We zijn allemaal broeders omdat we allemaal Gods kinderen zijn, we zijn al-

lemaal kameraden omdat we allemaal de kinderen van de Rede (de revolutionaire, uiteraard) zijn. Zowel voor de enen als voor de anderen is er buiten de Kerk geen heil. In het oude Griekenland draaide de filosofische taal rondom de notie van een universele en stabiele wet die het menselijke leven overheerste: de *logos*. De *logos* vertegenwoordigde het rationele denken, het normatieve en abstracte denken, niet langer immanent aan de natuur maar aan de mensen. Maar de rede is niet wat je ziet, het is een principe dat permanent verborgen zit en moeilijk toegankelijk is: alleen de filosoof kan je brengen tot haar ontdekking. De *logos* is de universele wet die het veelvoudige herleidt tot de eenheid, het is de algemene norm die het worden herleidt tot zijn. "Het is niet ik waar jullie naar luisteren, maar de *logos*; het is wijs om te erkennen dat alles Eén is," beweerde Heraclitus die nadat hij met pijn in het hart begrepen had dat het conflict het eerste principe van het worden is, verplicht was om terug te grijpen naar een normatief principe zoals bijvoorbeeld de geschreven wetten van de stad: "Wie betekenisvol wil spreken moet verwijzen naar wat allen gemeen hebben, net zoals een stad verwijst naar de wet die veel steviger is, want alle menselijke wetten voeden zich met één wet, de goddelijke wet... Daarom moet men volgen wat gemeenschappelijk is. Maar hoewel de *logos* gemeenschappelijk is, leven velen alsof ze een eigen denken hadden."

Als het nodig is om te volgen wat voor allen gemeenschappelijk is, als de assemblee de plaats is waar dankzij het woord deze gemeenschappelijke essentie onthuld wordt, dan wordt de deelname aan de assemblee een plicht, een verplichting en wordt de overtreding ervan gesanctioneerd. De afwezigheid wordt op een zekere manier opgeroepen om zijn afwezigheid te verklaren, om een plausibele verantwoording te geven. In het geval waar een deelnemer begint om tekenen van geïrriteerdheid te vertonen en kritieken naar voren schuift, gaat de voorkeur uit naar zijn verwijdering (*ostracisme*, dat in het oude Griekenland tien jaar duurde) om de integriteit van de instelling te vrijwaren. Als er vervolgens mensen zijn die het wagen om er op een expliciete manier geen voet binnen te zetten, of deze heilige collectieve momenten zelfs bespotten, dan worden de ergste straffen genomen om deze "arrogantie" te bestraffen, straffen die iedere deelnemer aan de assemblee kan toepassen. Tegen de "je-m'en-fous-tisten", de "interesseert-me-geen-reet", de "arroganten", de "provocateurs", degenen "die zich isoleren", degenen "die niets willen doen" (aangezien het aan de assemblee toekomt om te decreteren wat moet gezegd, gedaan en gekust moet worden) zijn alle middelen toegelaten. En zo wordt beetje bij beetje en zonder dat er een erkende autoriteit aan te pas komt, het Veelvoudige gereduceerd tot de dimensie van het Ene.

Het tweede probleem is dat momenten van ontmoeting en discussie evenwel onmisbaar zijn omdat ze de gelegenheid bieden om nieuwe medeplichtigen te ontdekken, andere individuen die in zich eenzelfde vuur hebben branden. In werkelijkheid doet het grootste deel van degenen die naar een assemblee gaan dat niet met het doel om zich te laten scheren, aangezien ze geen grote interesse hebben voor de dagorde noch voor wat er gezegd en beslist zal worden. Min of meer verborgen wordt men vooral aangetrokken door wat er *buiten* de assemblee gebeurt. Ziedaar waarom de assemblee nutteloos zonet niet schadelijk wordt, een dood gewicht dat met tegenzin meegezeuld wordt. En het volstaat niet meer om aan de assemblee haar beslissingstaak te ontnemen. Wat een poging wilde zijn om er een aantal limieten van te overstijgen, is één van die *goede bedoelingen* geworden die getoond moeten worden maar die slechtst dienen als vijgenblad om de schaamte over de kleine compromissen en de grote aleanties te verhullen. Het zou beter zijn om na te denken over andere voorwendsels om momenten te vinden waarop het mogelijk wordt elkaar te ontmoeten, elkaar te ontdekken, elkaar te nemen of te laten, zonder de ambities te voeden van degenen die "slechts één meester" willen zijn. Als je in overweging neemt dat het anarchisme altijd gekenmerkt werd door een coherentie tussen de middelen en de doelen, door haar vast-

beraden overtuiging dat je niet tot bij de vrijheid komt doorheen autoriteit, lijkt de verering die anarchisten erop nahouden voor het assembleaire instrument maar vreemd. Alsof de Ene zou kunnen bevallen van het Veelvoudige. Uiteindelijk is de oorsprong van de anarchistische beweging reeds een tarding van het centraliserende principe, zowel in de theorie als in de praktijk. Ontelbaar zijn degenen die de anarchie ingebeeld hebben als een geheel van kleine zelfbedruipende communes die hoewel ze zich onderling federeren om aan een behoefte te voldoen of om het eigen bestaan te verrijken, evenwel de eigen onafhankelijkheid en eigen bijzonderheden bewaard zouden hebben. Het staat de individuen vrij om te leven in de commune die hen het meest past, of om er nieuwe te scheppen. Het staat hen eveneens vrij om te leven in eenzaamheid, *buiten*, en hier en daar op te steunen als hij dat wil. Want de vrijheid heeft nood aan ruimte, heeft nood aan een elders waar iedereen die niet tevreden is met het bestaande beschutting kan vinden. "Een communistische samenleving is niet mogelijk wanneer die niet ontspringt aan een vrij akkoord, als die niet verscheiden en variabel is zoals mensen dat wil-

len en de externe omstandigheden en de verlangens, de wil van elkeen, dat bepalen," waarschuwde Malatesta. Anders verstikt de vrijheid bij gebrek aan lucht, verliezen haar declamaties aan substantie en worden hypocriete slogans. En als dit het doel was, dan moesten de middelen consequent zijn. Het volstaat om te denken aan degenen die beschouwd wordt als de eerste Italiaanse anarchist, Carlo Cafiero. Hij ontdeed zich van het autoritaire marxistische denken en steunde de oprichting van "onderling onafhankelijke kringen" omdat "tegenover de centraliserende, disciplinerende, autoritaire en despotische Staat een gedecentraliseerde, anti-autoritaire en vrije kracht moet geplaatst worden. Is het nodig om de voordelen van het nieuwe systeem op te sommen? Bovenop de grotere aanvals- en weerstandskracht, komt de actie veel makkelijker en sneller tot stand. Iedereen offert meer gaarne zijn hebben en leven op voor een oeuvre van eigen initiatief. Verraad wordt moeilijk en met beperkte schade. De nederlagen zijn erg particeel. Alle houdingen en alle initiatieven worden volledig ontwikkeld... Dus geen centra meer, geen correspondentie- of statistiekbureaus meer, geen algemene plannen meer die op voorhand ineengezet worden; dat éénieder probeert om in zijn eigen omgeving rondom zich een groep te vormen, om met een handvol te zijn dat zich zonder meer bezighoudt met actie. Tien mensen, zes mensen kunnen in een stad daden stellen die overal

in de wereld een echo zullen hebben... Elk handvol zal van zichzelf een centrum van actie maken, met een volledig eigen plan; en uit de veelvoudige en veelzijdige initiatieven zal harmonisch en één als resultaat het concept van de hele oorlog komen: de vernietiging van de onderdrukkers en de uitbuiters." Voorbij de overwegingen over de praktische voordelen van een gelijkaardig actieperspectief, wordt hier de noodzaak naar voren geschoven om elke enkelvoudige spanning te ontwikkelen, om de kwantitatieve illusie te weigeren, om de eigen autonomie te verdedigen – de negatie van de assemblee, eerder een prothese om de spanningen te synthetiseren, om het aantal te bekomen dat verondersteld wordt kracht te geven, om de enkelvoudige autonomie in te ruilen voor een collectieve efficiëntie (die trouwens nog aan te tonen valt). De tijd van Cafiero en zijn groepen duurde niet lang. Gedecimeerd door de repressie deelde de beweging zich op tussen Andrea Costa met zijn organisatie in Partij en Errico Malatesta met zijn partij in de Organisatie. De politiek, met al haar *productieve* berekeningen, nam de plaats in van het leven met al haar verstrooide excessen. Een volle licentie geven aan het individu is gevaarlijk, het zou de demon die in ons broeit kunnen wakker maken. Het duistere bos wordt met de grond gelijk gemaakt en omgevormd tot burgermaatschappij, de wilden worden opgevoed en omgevormd tot burgers. De democratie, in al haar vormen,

drukt de nood uit om dam op te werpen tegen de wanorde van de passies doorheen de orde van het vertoog. De goede manieren, in eerste instantie om de chaos te bezweren die, omdat die niet *toonbaar* is, niet *vertegenwoordigbaar* is. Vanop dat moment heeft de obsessie om doorheen de rede de verkenning van de menselijke mogelijkheden in te perken het menselijke wezen niet meer losgelaten, vol angst om te botsen met de muur van het absurde.

Vertaald uit *Machete*,
aperiodico anarchico,
nummer 6, september 2010, Italië

EEN HOLLE KLANK ?

Een echo op
'De mierenmanieren van de krekels',
verschenen in De Weerklank,
november 2010

In een eerste ogenblik was ik erg geneigd om de uitnodiging om eens 'niet te doen' ter harte te nemen. Ik stelde me, inderdaad, de vraag van de zinvolheid van een geschreven reactie van mijnentwege. Daarenboven heeft de positie van reactie op, waarin iets of iemand anders zich tot referentie ontpopt en mij zo reeds a priori omkadert, me nooit aangesproken en kan ze mij maar zelden verleiden. Maar langs de andere kant snak ik altijd naar debat, naar discussie, naar polemiek als het moet. Niet omdat ik zo graag mezelf uitdruk (nu ja, dat ook), maar wel omdat het mij helpt vooruit te gaan, omdat het spel van gedachtewisselingen en confrontatie een verrijking is van de dynamiek van mijn leven, omdat het me toelaat om eventueel op mijn stappen terug te komen of me aanspoort om in duistere hoekjes te gaan kijken. En, zoals je ziet, heeft mijn tweede karaktertrek het wederom gewonnen. Nu hoop ik vooral dat ik er, als het even kan, ook nog wat vreugde uit kan halen.

Vooruit dan maar. Laat me beginnen bij het begin en het probleem een wat langere staart geven dan het psychologisme wat jammer genoeg al te veel gewicht lijkt te nemen in de Weerklank en een bril is geworden die de schrijver schijnbaar nog maar moeilijk kan afleggen. Maar dat is geen verwijt, ieder zijn bril, de vraag is slechts hoe dynamisch je met

je brillenkast kan omspringen, hoewel ik het absoluut oneens ben met de stelling dat ideeën slechtst instrumenten zouden zijn. Maar goed. Als er één discussie als een rode draad doorheen loopt, dan is het wel de kwestie van de verhouding tussen de zogenaamde theorie en praktijk. Allen, of bijna allen, hebben altijd gezegd dat er geen verschil tussen zou mogen zijn; geen verschil tussen wat je denkt en wat je doet, wat je tegen jezelf zegt en wat je uitroept. Het lijkt me alleszins zinvol om te praten over de spanning die bestaat tussen theorie en praktijk, of beter, die er zou moeten bestaan. Die spanning kan niet *statisch* zijn want dan zou ze de theorie (of de praktijk) hebben doen verstenen; de verhouding tussen theorie en praktijk is, alleszins voor diegenen die hun eigen leven als eerste slagveld tegen de autoriteit nemen, moet wel dynamisch zijn, beweeglijk, een constant aan verandering onderhevige wederzijdse penetratie. Tegenover het veralgemeende onvermogen om met die spanning om te gaan, om die te leven en die niet te beleven als iets afschrikwekkends, als iets dat je af en toe in de kast moet kunnen opbergen en dat we dus zo klein moeten houden dat het in de lade van onze levenskast past, biedt de overheersing en de ideologie vele mogelijkheden. Zoals het spektakel sommigen zal uitnodigen

om een binnenweg te nemen om hun a priori voor de praktijk om te vormen tot 'theorie' (de beruchte en over het algemeen oersaai opoeisings waarin stoute meisjes en jongens de redenen voor hun daad uiteenzetten bij gebrek aan een project dat die spectaculaire binnenweg totaal overbodig en onwenselijk zou maken, of situaties waarin de voorliefde voor het gebruik van bepaalde methodes de projectualiteit muilkorft en verminkt), zo nodigt de overheersing degenen die de spanning tussen theorie en praktijk geen plaats kunnen geven, de uitdaging niet zien zitten, uit om zich 'terug te trekken' en te mediteren. En terwijl het eerste een probleem stelt voor mijn eigen projectualiteit, kan de tweede optie mij maar weinig verdommen. Aan ieder het zijne, beter dat dan 'moegestreden militanten'.

Waarom heel deze tralala over theorie en praktijk? Omdat de tekst die ik onder ogen gekregen heb er naar mijn inziens een bijzonder gereduceerde visie op nahoudt wat we moeten verstaan onder 'doen' en 'zijn'. Omdat ik denk, en blijf denken, dat de subversie van het bestaande, in eerste instantie vertrekt vanuit de voortdurende inspanning om de valse scheidingen op te heffen die de maatschappij mij opdringen, die de conditionering mij aangeleerd heeft, die ook revolutionaire ideeën verstand tot ideologieën mij proberen aansmeren. Het viel mij dan ook onmiddellijk op dat elke verwijzing naar de vreugde van het leven, van het bestaan, van de innige omhelzing tussen zijn en doen, ontbeerde. Het lijkt wel of voor de schrijver bepaalde 'daaden' noodzakelijkerwijze 'ar-

beid' zijn en dus pijn of alleszins onaangenaamheid veronderstellen, en dat wat dan overkomt alsof het zou gaan over ons 'echte leven', over ons 'zijn', zoals samen op café gaan noodzakelijkerwijze totaal anders is. Nu, voor deze scheiding bedank ik. Ik heb niet jarenlang gevochten om mij daarvan te ontdoen, om mij te ontdoen van de ketens van, inderdaad, de normaliteit (of, met wat de woorden van de tekst lijken, het arbeidsethos) om dat nu eventjes snel terug binnen te voeren. De vreugde die ik beleef aan mijn *hele* leven, van 's morgens wakker worden met de zonnestralen op mijn gezicht tot een slag in het gezicht van de autoriteit, van mijn smaakgevoel te ontwikkelen tot het vermogen om mij in te spannen, mij zwaar in te spannen, is één en ondeelbaar. Of met andere woorden: het impliciete verwijt alsof diegenen die *ook* doen, of meer nog, zelfs *zo veel mogelijk* willen doen alsof ze hun 'echte' leven (in de tekst met woorden als op café gaan, zelfzorg, gezondheid) vergooien, komt er bij mij niet in, juist omdat het de reproductie van het spel der scheidingen en rollen, van opdelingen en compartimenteringen looft. Het lijkt wel alsof een te poëtische, een te gepassioneerde omgang met het leven, en dus ook met de revolutie, je hoe dan ook vroeg of laat het etiket van 'militant' zal opleveren, alsof gedrevenheid en vastberadenheid tekenen zijn van verknechting. Dat is een hoekje waar ik me alleszins niet in ga laten duwen.

Nu, dat brengt ons bij een discussie die al evengoed zo oud als de straat is: de kritiek op arbeid. Het voelt een beetje te belerend aan om mezelf hier geneigd te voelen de zo banale opmerking te maken dat arbeid en inspanning; arbeid en menselijke activiteit twee totaal verschillende dingen zijn. Het 'doen' (of met ander woorden, activiteit, beweging) gelijkstellen met 'arbeid' (ook al beantwoordt het, dankjewel, "aan een authentieke goesting, ten minste in oorsprong") kan niets anders dan, wanneer je die tot in de uiterste gevolgen doorvoert, leiden tot de apologie van de berusting, de gelatenheid, het ik-laat-het-niet-aan-mijn-hart-komen dat voorgesteld wordt als rebellie. De drang naar activiteit is immers de logische consequentie van de weigering om geleefd te worden, om louter te beleven, of, om het met een zinsnede te zeggen die (net zoals sommige andere zinnen trouwens, ik pleit schuldig) al te makkelijk uit de toverdoos der subversievelingen gehaald wordt, van "het gevecht om ons leven terug in eigen handen te nemen". En, je raadt het ondertussen al, dat gevecht is actief, niet passief, niet statisch. Niemand zal mij ooit inertie kunnen verpatsen als strijd, passiviteit als gevecht, berusting als leven. En, voor alle duidelijkheid, is de 'ledigheid' voor mij evengoed een activiteit die wederom, ondeelbaar, mijn leven vormgeeft.

Sta me toe even verbluft te zijn door de omkering die in deze tekst met zulke schone be-woordingen naar voren geschoven wordt. Kameraden die met iets bezig zijn, die gedreven zijn, die kop-

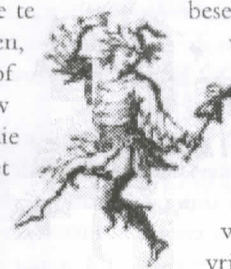
pig volharden en vastberaden zijn om niet ter plaatse te blijven trappelen worden gewikt, gewogen en veroordeeld tot kameraden onderhevig aan het 'arbeids-ethos', de 'dadendrang', 'dwang', 'schuldgevoel', die zich 'in dienst stellen' en tenslotte 'hun levenskracht opbranden'. Op dezelfde manier loopt doorheen de hele tekst eenzelfde poging tot omkering, omkleed met psychologischerende excursies, om het niet-doen voor te stellen als subversie; om het doen te maken tot een verknechting, tot slavernij. Ik weet niet via welke kronkels iemand tot zo'n conclusie kan komen. En het enige wat ik daarop zou kunnen zeggen is: misschien is een kleine *inspanning* om tot een ander perspectief dan niet-doen te komen eerder aan de orde dan de apologie ervan? Naar het einde van de tekst toe begin ik evenwel te snappen wat de schrijver misschien werkelijk aan het hart ligt en waarvoor geen enkel kind met het badwater hoefde weggesmeten worden: meer uitdieping, meer rust nemen om na te denken, minder afhankelijk zijn van de 'urgentie der dingen', meer ruimte voor de verkenning van minder 'conventionele' thema's. Daar kan ik me in herkennen en het is zeker zo dat de vele aandacht die velen onder ons de voorbije tijd gericht hebben op een deelaspect van de werkelijkheid ("het nieuwe gesloten centrum van Steenokkerzeel") zijn tol heeft geëist. Maar die vele aandacht staat voor mij niet haaks op nieuwe wendingen en nieuwe avonturen, integendeel. Neem nu bijvoorbeeld dat tegenover een concrete en dus tijdsgebonden situ-

atie die onze aandacht trekt en vraagt (zoals een opstand in een gevangenis), we niet meer goed weten hoe te ageren, welke stappen te zetten, welke wegen te verkennen of welke oude wegen opnieuw te bewandelen. Die lacune, die jeuk om te handelen maar niet goed wetende hoe, spoort mij niet aan om het doen te veroordelen en in een verdomhoekje te zetten, maar integendeel om beter na te denken, om mijn creativiteit aan te spreken, om uitwisselingen te hebben die me over 'het obstakel' heen helpen. Met het risico om opnieuw een veroordeling op te lopen, zou ik zeggen dat de ontevredenheid over mijn huidige doen mij aanzet om juist beter te doen.

Want laat ik er geen doekjes omwinden. De lamheid tegenover bepaalde uitdagingen die we voor ons hebben liggen, frustreert me mateloos. De angst om iets op het spel te zetten, om een fout te begaan, om toch te proberen ook al weet je van tevoren dat je achteraf zal moeten nadenken over hoe het beter kon, om de strijd als avontuur te leven, met vreugde, en niet als een schaakspel van koude berekeningen, maakt het moeilijk om nog samen te houden wat duidelijk geen reden van samen zijn meer heeft. Uiteraard weet ik en besef ik maar al te goed dat er vele erg gegronde redenen zijn voor de huidige groei van de argwaan, de terughoudendheid, de angst – redenen die absoluut buiten het bestek van deze tekst vallen. Uiteraard besef ik, voel ik de noodzaak om nieuwe liederen te componeren, om de mogelijkheid van

een symfonie in te ruilen voor de subversiviteit van de kakofonie. Maar dat besef wordt gevoeld door vreugde voor iets nieuws, voor nieuwe wegen van doen en denken, niet uit frustratie – of zou dat alleszins niet mogen zijn. En daarenboven, als er muziek moet zijn, moet er ook wel gespeeld worden. Tenzij de vrije uitdeining van de kakofonie door middel van omkering mij verpast zou worden als 'stilte'.

Met het risico om van de hak op de tak te springen, zou ik graag ook nog even terugkomen op de kwesties van methode en strategie. Onder methodes heb ik altijd dingen verstaan die min of meer onveranderlijk zijn. Een pamflet schrijven is een methode, net zoals de gewapende strijd een methode is. Het palet aan methodes die ons doorheen de geschiedenis overgeleverd worden en die we zelf ontwikkelen, is bijzonder uitgestrekt en verscheiden – wat niet wegneemt dat ik het er volmondig mee eens ben dat we er momenteel niet geweldig in slagen om veel creativiteit inzake methodes aan de dag te leggen. Ik ben niet geneigd om het woord 'strategie' op te nemen in mijn woordenschat, in de zin dat het concept zelf al te veel verbonden is met een de logica van overwinning en nederlaag die volgens mij, *de facto*, pal tegenover elke poging tot subversie staat. Meer gepast vind ik het woord 'project', omdat het duidt op een samenhang tussen het gebruik van een bepaalde reeks methodes en een perspectief, hoe embryonaal ook. En projecten zijn, in tegenstelling tot methodes, wel degelijk

veranderlijk, zijn in essentie dynamisch en veelzijdig. Eender welk project loopt inderdaad het risico om niet door te dringen in de werkelijkheid, om de eigenheden van elke situatie niet tot zich te nemen; juist omdat het in perspectief werkt. Ook hier denk ik dat het gepast is om te spreken van een *spanning*, van enerzijds de in absolute termen onmogelijkheid om onze methodes en voorstellen volledig te laten samenvallen met de werkelijkheid en langs de andere kant de permanente poging om er evenwel toch in door te dringen, om hypothesen te ontwikkelen, om onze blik over de horizon heen te laten duiken. Om een concreet voorbeeld te geven van het noodzakelijke dynamisme van projectualiteit: de min of meer methodische aanpak van de strijd tegen het gesloten centrum beantwoordde, naar mijn inziens, bijvoorbeeld niet aan de complexiteit en wispelturigheid van een deel van het bestaande sociale antagonisme in Brussel. De kwestie die zich dan opdringt, is de vraag te stellen welke projectualiteit daar wel korter op de bal kan spelen, en, uiteraard, of dat wenselijk is. En dat gaat evengoed op voor andere 'thematieken' zoals bijvoorbeeld de geneeskunde of het patriarchaat. Als die in het verdomhockje van 'naïeve pogingen tot autonomie' gedrongen worden (mij lijken de posities momenteel eerder omgekeerd, maar goed), dan is dat, wat mij betreft, omdat de manier waarop ze gesteld worden de zoektocht naar projectualiteit (die uiteraard anders is en moet zijn dan een project van strijd tegen de gevangenis!) uit de weg gaat en blijft gaan. En laat ik het maar bevestigen: dat is jammer, net zoals het jammer is dat er

geen of weinig perspectieven ontwikkeld werden tegenover de vele ambiguelen in de Brusselse wijken, tegenover de opmars van de religie, tegenover het nucleaire, en ga zo maar door.

Dit neemt niet weg dat ik denk dat de methodes, van de bijeenkomst tot de aanval, altijd hetzelfde zullen blijven, niet meer en niet minder dan middelen, al is het met lichte kleurschakeringen. De vraag die zich stelt is, de banaliteit ervan spijt me: hoe adequater de mengeling, hoe verregaander de 'impact'. Maar vergeef me dat ik vind dat het voorstel tot een zijn en doen zonder project, zonder iets te 'projecteren' in de nabije toekomst, misschien wel een aangename positie kan lijken, maar al te zeer lijkt op de manie die deze maatschappij in haar greep houdt. De vraag die zich stelt is niet die van de methodes, want die zijn slechts van ondergeschikte orde, waarlijk instrumenten, maar wel die van de projectualiteit, of de keuze om van elke projectualiteit af te zien.

Zo, ik ben aangekomen. Niet volledig waar ik wilde geraken, maar ik neem aan dat de levendigheid van de discussie niet vermindert wanneer teksten of uitspraken een zekere structuur ontberen.

De Beurs, het Justitiepaleis en het Parlement zijn gebouwen waarover de laatste dagen veel sprake geweest is: deze drie openbare huizen werden in het bijzonder bedreigd door drie jonge mannen die gelukkig op tijd gearresteerd werden.

Het is werkelijk onmogelijk om iets verborgen te houden voor deze heren journalisten. Ze hebben de drievoudige samenzwering ontmaskerd en hun confraters van de prefectuur hebben de samenzweersders onmiddellijk aangehouden.

Eens te meer verkregen deze mensen van pers en politie de waardering van het deel van de bevolking dat nog niet de pittoreske

EEN ZEKER MIDDEL OM ONMIDDELIJK VREUGDE TE PLUKKEN: GEPASSIONEERD VERNIETIGEN!

charme van een paleis in ruïnes of de vreemde schoonheid van instortingen weet te appreciëren.

Het publiek zal de daden van genade niet verhandelen. De geleverde diensten zullen zelfs in klinkende munt erkend worden. De burgerwaardens moeten aangemoedigd worden. De geheime fondsen gaan dansen en de polonaise zal geleid worden door de redders van de maatschappij.

Des te beter! Want het is ontrustwekkend om vast te stellen dat er tussen onze tegenstanders een klein aantal gehaaide uitbuiters zitten, de dikke massa bestaat uit idioten die aan de horizon de grenzen van de naïviteit uitbreiden.

Hoe heeft men deze misbedeelden kunnen doen geloven dat de anarchisten op dit eigenste uur dachten aan het parlement op te blazen.

Op het moment dat de parlementsleden op vakantie zijn!

Je moet boven alles staan om te kunnen veronderstellen dat revolutionairen zulk moment zouden kiezen.

Al was het maar uit beleefdheid, zouden we op de start van het nieuwe parlementaire jaar wachten.

Nochtans zeiden de winkeliers van Parijs elkaar terwijl ze hun etalage op orde stelden met hun robuust gezond verstand:

- Niet de minste vergissing, ze willen de assisen van onze seculiere monumenten ondermijnen, we staan tegenover een nieuw complot.

Vooruit, vooruit, flinke winkeliers! Jullie dwalen op de vlaktes van het absurde. Bedenk tenminste dat de samenzwering waarover jullie praten niet nieuw is; als het gaat over het omverwerpen van de vermolmde gebouwen van de maatschappij die wij haten, dan wordt dat al heel lang voorbereid hoor.

Het is ons complot van altijd.

En de tempel van de Beurs waar

de trouwe katholieken evengoed als de fervente joden op post staan voor de rites en gebruiken van hun kleine commercie, ja, de tempel van de Beurs moet inderdaad verdwijnen - en wel binnenkort.

De verhandelaars van geld zullen op hun beurt behandeld worden door de zware liefkozing van ineens stortend gesteente.

Dan zal dit beurspelletje niet meer gespeeld worden, dan zullen er niet meer van die handige zetten zijn die miljoenen opleveren voor anonieme ondernemingen wiens bestaansreden is om te speculeren op het graan en om hongersnoden te organiseren.

De beurspelers en de investeerders, alle bankiers - de priesters van het Goud - zullen hun laatste nacht slapen onder de ruïnes van hun tempel.

In zulke rusthouding zal de aanblik van de financierders ons eindelijk bevallen.

Wat de magistraten betreft, dat is goed geweten, ze zijn nooit zo mooi dan wanneer ze naar de dood optrekken.

Het is een plezier om ze zo te zien.

De geschiedenis krioelt van pikante trekjes ter ere van de procureurs en de rechters die het volk bij mo-

menten hebben doen ten onder gaan in pijniging. Die mannen, het moet toegegeven worden, beschikken over een decoratieve lijdensweg.

En wat een mooi spektakel zou het niet zijn: een vechtpartij in het Justitiepaleis! Quesnay die gehinderd wordt door een zuil zou zijn rugwervel gebroken hebben in zijn poging om de mijn van een Beuarepaire te hebben die bij de Kruistochten gelsagen werd; Cabot die in een laatste zucht nog Balzac citeert; en Anquetil, het einde Croupi nabij, die uitschreeuwt:

- Niets is verloren... wij liggen op onze posities!

De scène zou zo grandioos zijn dat de goede zieltjes die wij zijn oprecht de overwonnenen zouden beklagen. We zouden ons de schande van de rode toga's - gekleurd met het bloed der misrabelen - niet meer willen herinneren. We zouden vergeten dat de magistratuur laf en wreed was.

Het zou het onuitwisbare pardon zijn.

En als Atthalin zelf, deze specialist van tendencieuse processen, als Atthalin met lichtjes gebroken schedel zou vragen om naar een instelling gebracht te worden, dan zouden we galant gehoor geven aan het verlangen van deze zieke.

In feite is het niet noodzakelijk zich anarchist te voelen om verleid te worden door het geheel aan komende vernietigingen.

Allen die door de maatschappij geselsd worden in de intimiteit van hun wezen willen instinctmatig scherpe revanche.

Duizend instellingen van de oude wereld zijn gemarkeerd met een fataal teken.

De aangesloten bij het complot hoeven niet te wachten op verafgelegen betere toekomsten, ze kennen een zeker middel om onmiddellijk de vreugde te plukken:

Gepassioneerd vernietigen!

*Zo d'Axa
in L'endehors, 1892*

- ★ Anathema...
- ★ Zit er een realist in de zaal?
- ★ Vijandelijkheden in Brussel
 - *Het sociale cliëntelisme*
 - *Sociale rebellen en delinquenten*
- ★ Gevangenen van één wereld
- ★ Nog een keertje
- ★ Onze tactiek
- ★ Contr'un
- ★ Een holle klank
- ★ Gepassioneerd vernietigen

ANATHEMA *anarchistisch tijdschrift*

1,5 euro

Verschijnt min of meer elke twee maanden en vooral wanneer het uitkomt.

Voor reacties of vraag naar exemplaren:

Postbus 187 - Vooruitgangstraat 80 - 1210 Brussel

anathema.anarchie@gmail.com ★ <http://anathema-anarchie.blogspot.com>